

اصفهان فرهنگ شهر سالم

چکیده مقالات نخستین جشنواره پژوهشی
اصفهان، فرهنگ، شهر سالم

اصفهان-آذرماه ۱۳۸۸

زندگی اجتماعی به صورت زوج خانوادگی آغاز شد و به تدریج با شکل گیری قریه‌ها و نظام خویشاوندی تکامل یافت و با یک‌جا نشینی انسان و شکل گیری نخستین سکونت‌گاه‌های شهری به اوج مدنیت رسید. به طوری که شهر و شهرنشینی را می‌توان نقطه عطف شکوفایی جمعی دانست که با مراحل قبل از خود به طور جدی متمایز است.

شهرنشینی در تمدن ایران زمین از پیشینه و قدمتی گسترده برخوردار است. منابع تاریخی نشانگر آن است که نخستین پادشاهان ساسانی از بنیان‌گذاران بزرگ شهرها بوده‌اند. در فهرستی که از پایتخت‌های ایالتی در زمان ساسانیان در دست می‌باشد، در آن از ۱۰۴ شهر نام برده شده است. ساسانیان بر این باور بودند که جهان چهار بخش دارد و شهرها باید طوری ساخته شوند که به چهار سوی جهان گشوده شوند. بارتلد در تذکره جغرافیای تاریخی ایران اظهار می‌دارد «شهر جی در محل کنونی اصفهان همچون دیگر شهرها در دوره ساسانی بنیان‌گذاری شد و چهار دروازه داشت که یکی از آنها به دروازه جهودان معروف است»

شهرهای عهد ساسانی بعدها در دوره اسلامی به مدت ۱۳ قرن استمرار پیدا کرد. شهرهای اسلامی از ساختار خاصی برخوردار بود. در این شهرها، کهن‌دژ با باروهای بلند، بخش نظامی شهر را تشکیل می‌داد. قسمت اصلی شهر در شهرستان بود که در کنار کهن‌دژ قرار داشت بازارها در درون دیوارهای شهرستان و گاهی بیرون از آن بودند و در دوره اسلامی «ربض» خوانده می‌شدند و گاهی دیوار دومی گرداگرد آن می‌کشیدند.

در دوران اسلامی، سازمان‌های دینی در شالوده زندگی شهری اهمیت زیادی پیدا کردند و مسجد جامع از اجزای اصلی نظام اجتماعی شهری گردید. در این

همچنین نیل به شهر پیشرفته و برخوردار از معنویت که حافظ میراث تمدن کهن نیز باشد؛ باید راهبردی مناسب انتخاب شود. به گمان ما، رسیدن به شهر سالم از جمله راهبردهایی است که وفاق جمعی حول آن وجود دارد. به دیگر سخن، دستیابی به سلامت در مفهوم جامع آن اصلی‌ترین راهبردی است که می‌توان با آن کیفیت زندگی شهروندان را ارتقاء بخشید و توسعه پایدار را محقق ساخت. حفظ منابع جهت آیندگان، بهره‌برداری صحیح از منابع، پرهیز از آلودگی‌ها و رسیدن به شهری پاک جزء اصول اولیه شهر سالم می‌باشد. شهر سالم را می‌توان شهری دانست که در وهله نخست بستر و امکانات زندگی برای انسان، گیاه و سایر جانداران را فراهم می‌سازد. شهر سالم به تعبیر سازمان بهداشت جهانی شهری است که به طور دایم سیاست‌های عمومی خود را توسعه می‌بخشد و سلامت و رفاه، امکان تأمین نیازهای اساسی، داشتن اقتصاد شهری زنده، نوآوری و پویایی، دسترسی به منابع در سطح وسیع و عادلانه، تشویق جامعه برای ارتباط با میراث فرهنگی، برخورداری از حداقل بهداشت عمومی مناسب و خدمات درمانی و نهایتاً داشتن ساختار شهری مناسب از شاخص‌های آن به شمار می‌روند. (روزنامه کیهان، شماره ۱۹۴۶۳، مورخ ۸۸/۶/۲۴)

بی شک تحقق چنین آرمان شهری آن‌هم در قرن بیست و یکم مستلزم تبیین سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و برنامه‌های عملیاتی است که با ملاحظه ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها و شناسایی نقاط قوت و ضعف امکان‌پذیر است.

مدیریت شهری در اصفهان با لحاظ چنین رویکردی مقوله فرهنگ شهری و هویت شهری را به عنوان راهبردی‌ترین شیوه جهت دستیابی به شهر زنده و پویا و برخوردار از معنویت و مدافع میراث تمدنی - اعم از مادی و معنوی -

و مجموعه همبسته ای را پدید می آورد که اساس این پیوند، همبستگی جدایی ناپذیر صنایع دستی و بازرگانی با فعالیت های کشاورزی بود (اشرف، ۵۳، صفحات ۷-۱۵)

شهرنشینی که در امپراتوری اسلامی از قرن سوم گسترش یافت، با هجوم مغولان وارد مرحله رکود گشت و دیگر بار در دوره صفویه جانی تازه گرفت. سیاست شاه عباس گسترش و رونق بخشیدن به شهرهای نواحی مرکزی ایران بود. در این میان اصفهان، تبریز و کاشان جایگاه ویژه ای داشتند. در زمان شاه عباس، اصفهان بزرگ ترین شهر صنعتی ایران گردید. به طوری که در این شهر ۳۰ کارخانه بزرگ با متوسط ۱۵۰ کارگر تأسیس شد و جمعیت شهر به ششصد هزار نفر رسید.

گرچه شهر اصفهان در دوره صفویان به اوج شکوه و پایداری خود دست یافت؛ اما پیش از آن نیز در پرونده زرین خویش کارنامه پایتختی را ثبت و ضبط داشت. هر چند پس از فروپاشی صفویان، و به ویژه در دوره قاجاران نتوانست شکوه گذشته را تجربه کند؛ اما برخورداری از ویژگی های مدنی و تاریخی منحصر به فرد از سویی و نقش محوری در تحولات بزرگ اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایران زمین - خاصه یک قرن اخیر - از دیگر سو، موجب گردیده است که هنوز هم رتبه پیشگامی و پیشرویی را در پهنه این بوم کهنسال محفوظ دارد و به این رتبه و منزلت، نزد خاص و عام شهره و نامبردار باشد به گونه ای که در سال ۱۳۸۴ (۲۰۰۶ م) توسط سازمان فرهنگی علمی تربیتی کنفرانس اسلامی به عنوان یکی از مراکز فرهنگی آسیایی جهان اسلام معرفی گشته و اینک نیز به تأکید و تأیید هیأت محترم دولت (۱۳۸۸ ه.ش) سمت پایتخت فرهنگی و تمدنی ایران اسلامی را به دوش می کشد.

است؛ یک روش نیز محسوب می‌شود. از این منظر مفهوم شهروندی یادآور انسانی است هویت‌مدار که از حقوق فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی برخوردار است و در مقابل نسبت به محیط خود، دیگر انسان‌ها، امکانات و ابزارها و وسایل عمومی و محیط زیست خود متعهد است و مسئولیت‌های تعریف شده را می‌پذیرد.

تربیت شهروندی آن‌هم در جامعه‌ای با الگوها و آرمان‌های بزرگ مستلزم برنامه‌ها و اهتمام‌های جدی است. گام نخست این مهم را باید تبیین نظری فرهنگ شهروندی و هویت شهری بر اساس آموزه‌های دینی، ملی و انقلابی دانست. گام بعدی ترسیم وضعیت موجود فرهنگ شهروندی و هویت شهری است و مرحله پایانی طراحی برنامه‌هایی است که بتواند با اجرای درست وضعیت مطلوب را محقق سازد.

بر همین اساس اداره طرح و برنامه سازمان فرهنگی تفریحی و کمیته شهروندی شهرداری اصفهان، با همکاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان زمینه برگزاری اولین جشنواره علمی - پژوهشی «اصفهان، فرهنگ و شهر سالم» را تدارک دیدند که با بخش‌های مختلف شامل همایش علمی، کارگاه آموزشی، نشست هم‌اندیشی و نمایشگاه محصولات فرهنگی مرتبط همراه می‌باشد.

در بخش همایش، پس از نشست‌های متعدد کارشناسان علمی و اجرایی، دو محور اصلی جهت دریافت مقالات به عنوان اولویت انتخاب شد شامل:

محور اول: راهکارهای ارتقای فرهنگ شهروندی بر مبنای آموزه‌های دینی،

ملی و انقلابی در شهر اصفهان

• تبیین مبانی نظری فرهنگ شهروندی و راهکارهای ارتقای آن

● تحلیل و ارزشیابی تجارب ارتقای فرهنگ شهروندی به منظور تدوین راهبردی آینده

● پیشنهاد محتوا و شیوه‌های مناسب جهت ارتقای فرهنگ شهروندی در زمینه‌ی ترافیک شهری

● پیشنهاد محتوا و شیوه‌های مناسب جهت ارتقای فرهنگ شهروندی در زمینه‌ی پسماند و حفظ محیط زیست

● پیشنهاد محتوا و شیوه‌های مناسب جهت ارتقای فرهنگ شهروندی در زمینه‌ی حسن خلق در روابط اجتماعی شهروندان با یکدیگر

● پیشنهاد محتوا و شیوه‌های مناسب جهت ارتقای فرهنگ شهروندی در زمینه‌ی کاهش آسیب‌ها و تخلفات شهری

● پیشنهاد محتوا و شیوه‌های مناسب جهت ارتقای فرهنگ شهروندی در زمینه‌ی حفظ آثار فرهنگی و تاریخی

محور دوم: تقویت هویت محلی و شهری با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی، ملی و انقلابی در شهر اصفهان

● احیای هویت محلی، ابعاد و مؤلفه‌های آن

● مفهوم هویت محلی و شهری، امکان و شیوه‌های بازآفرینی آن

● ترسیم مناسبات و ارتباطات هویت محلی با توسعه شهری

● هویت بخشی به سکونت‌گاه‌های جدید شهری، شیوه‌ها و راهبردها

● شهر الکترونیکی و راهبردهای هویت بخشی فرهنگی در جامعه شهری

● هویت‌های ناهمگون فرهنگی و شیوه‌های انسجام بخشی به آن

پس از انتشار فراخوان مقاله، با وجود فرصت محدود، ۵۱ مقاله در حوزه موضوعات پیش گفته به دبیرخانه همایش ارسال گردیده و مورد ارزیابی هیأت داوران - برای ارائه در قالب سخنرانی یا پوستر - قرار گرفت که بر خود فرض

می‌دانم تلاش مجدانه نویسندگان و پژوهشگران این آثار را ارج نهاده و از ایشان سپاس‌گذاری نمایم.

در پایان لازم می‌دانم از اهتمام و جدیت آقای دکتر فروغی ابری، رئیس محترم دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان - آقای دکتر سقائیان‌نژاد، شهردار محترم اصفهان - آقای تحویل‌پور، معاون محترم فرهنگی اجتماعی شهرداری اصفهان - آقای بیک، مدیرعامل محترم سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان - آقای دکتر نجفی، معاون محترم پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان - اعضاء محترم هیأت علمی، داوران و ارزیابان مقالات - دیگر کارکنان و مدیران خدوم دانشگاه و سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان تشکر نمایم. همچنین جای آن دارد که سپاس ویژه خود را به آقای مهدی آصالح، رئیس محترم اداره طرح و برنامه سازمان فرهنگی تفریحی تقدیم نمایم. بی‌شک بدون پیگیری‌های او این همایش امکان اجرا نمی‌یافت.

جناب عشق بلند است همتی حافظ

که عاشقان ره بی‌همتان به خود ندهند

دکتر رضا اسماعیلی

دبیر علمی همایش

آذرماه ۱۳۸۸

آسیب شناسی فرهنگ شهروندی

* دکتر رضا اسماعیلی

** لیلا لندی اصفهانی

چکیده

در این مقاله نخست مفهوم شهروند برخوردار از حق و امتیازات، و ملزم به رعایت تکالیف و مؤلفه‌های آن ترسیم شده و سپس گستره فرهنگ شهروندی تشریح می‌گردد. در مرحله پایانی موانع، محدودیت‌ها و آسیب‌های فرهنگ شهروندی مورد بحث قرار می‌گیرد. مهم‌ترین این آسیب‌ها را می‌توان در فقدان جامعیت، عدم توازن منطقی، نامناسب بودن اهداف و امکانات و آسیب‌های مربوط به طراحی برنامه و شناخت مدیریت اجرای برنامه دانست.

کلید واژه‌ها: فرهنگ شهروندی، آسیب شناسی، برنامه‌ریزی شهروندی

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

** دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت امور فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

سرمایه‌های اجتماعی شهروندان در ایجاد، حفظ و بهبود شهر سالم

* دکتر رضا اسماعیلی

** سحر فائقی

چکیده

امروزه، در کنار سرمایه‌های انسانی، مالی و اقتصادی، سرمایه دیگری بنام سرمایه اجتماعی مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. این مفهوم به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضاء می‌شود. هدف از ارائه این مقاله رابطه توصیفی سرمایه‌های اجتماعی با شهر سالم از طریق شهروند سالم می‌باشد. در مقدمه این پژوهش به بحث فشرده‌ای درباره اهمیت مباحث شهری و نقش مدیریت شهری در هدایت امور در جهت ایجاد و حفظ و بهبود شهر سالم از طریق شهروندان سالم که این خود ناشی از وجود منابع غنی مختلف اجتماعی و فرهنگی همچون سرمایه اجتماعی است، اشاره شده است، در متن مقاله به مباحث شهروند، شهر سالم و سرمایه اجتماعی پرداخته و جایگاه سرمایه‌های اجتماعی و میزان اهمیت آنها را در مباحث مدیریت شهری و امور شهروندی بیان نموده است، در بخش پایانی مقاله به ارائه پیشنهادهایی جهت بهبود این روند و شکل‌گیری شهر سالم از طریق شهروند سالم به واسطه سرمایه اجتماعی اشاره شده است.

کلید واژه‌ها: سرمایه‌های اجتماعی، سرمایه‌های فرهنگی، شهر سالم، شهروند، برنامه‌ریزی

شهری